

GIOVANNI MARIA BERTINI: *Contributo a un repertorio bibliografico italiano di letteratura spagnola* (1890-1940). Firenze, F. Le Monnier, 1941. 100 pàgs.

El propòsit que mogué el Prof. G. M. Bertini a compilar aquest repertori (aparegut al mateix temps dins del volum *Italia e Spagna: Saggi sui rapporti storici, filosofici ed artistici tra le due civiltà*, publicat a cura de l'Istituto Nazionale per le relazioni culturali con l'Esterò) no fou altre que el d'iniciar, amb l'aportació italiana, la formació d'un repertori bibliogràfic literari espanyol — excloses explícitament les cultures portuguesa i catalana —, complet fins allà on fos possible, i d'invitar els hispanistes d'altres nacionalitats a cooperar-hi dreçant la bibliografia sobre el mateix tema del país respectiu. L'autor creu, amb raó, que una obra que realitzés un projecte semblant «constituïrebbe, senza dubbio, la testimonianza più eloquente dell'influenza esercitata dalla Spagna sulla cultura e sull'arte delle altre nazioni».

La tasca del Prof. Bertini, com tota obra de compilació bibliogràfica, ha estat entretinguda i difícil, i el fruit que amb la seva laboriositat ha pogut abastar és ben interessant: mil dos-cents trenta-sis títols d'estudis apareguts entre els anys 1890 a 1940 i dedicats enterament o parcialment a temes de literatura espanyola — i també d'articles consemblants publicats en revistes i diaris —, que ens donen una clara idea de la importància de l'hispanisme italià.

Les obres estan aplegades, en aquesta bibliografia, per ordre alfabètic d'autors. Les dificultats que una ordenació d'aquesta mena pot crear per a la consulta del llibre queden obviades gràcies als tres índexs que clouen el volum: un dels noms de les persones citades en els títols; un altre dels noms de lloc, i un darrer, analític, dels temes tractats.

R. A. i S.

JOSÉ MARÍA CASTRO Y CALVO: *El arte de gobernar en las obras de Don Juan Manuel*. Barcelona, Instituto Antonio de Nebrija (CSIC, Delegación de Barcelona), 1945. 428 pàgs.

L'autor divideix aquest estudi en tres parts. En la primera, on és analitzada la personalitat de Don Juan Manuel i la seva obra literària, es passa revista a l'estat dels estudis sobre aquest escriptor i es fa una anàlisi de la seva personalitat dins l'època de transició en què va viure i de la qual fou representant genuí. A continuació el Prof. Castro concreta l'obra de Don Juan Manuel en un quadre ideològic fonamental: els propòsits didàctics, heretats del seu oncle Alfons *el Savi*; l'educació, reflex de la que rebien els grans senyors entre els quals ell es comptava; la vida del gran senyor a l'Edat Mitjana; la caça, una de les seves ocupacions preferides, considerada com un aprenentatge per a la guerra, i a la qual dedica el *Libro de la Caza*, suggerit per la lectura d'Alfons *el Savi*; la guerra; l'Estat, sostingut i protegit per guerrers i amb aspiracions d'Imperi; la religió, que traspuja a través de tota la seva obra. Seguidament són estudiades les fonts de l'escriptor medieval (a través dels estudis de Menéndez Pelayo, Moldenhauer, Giménez Soler, Knust i el propi Sr. Castro), que l'autor agrupa en bíbliques, lullianes, el Barlaam i Josafat (bé a través d'una versió llatina o d'una d'àrab), jurídiques (*Fuero Juzgo*, *Partidas*) i altres de menys importància.

En la segona part, la més suggestiva i personal i a la qual respon més pròpiament el títol general del llibre, és estudiada l'educació de prínceps en les obres de Don Juan Manuel, aspecte que queda sintetitzat en set apartats: el concepte, molt genèric en l'escriptor castellà, del que són els prínceps; el saber, dintre del qual són compresos l'educació espiritual en les diverses etapes de la vida del príncep, des d'un punt d'albir cristià, i l'educació física, imprescindible, però que mai no ha de superar l'espiritual; els patges, mestres i consellers, que, d'acord amb el criteri aristotèlic medieval, havien d'ésser estimats com si fossin pares; els mitjans de difusió del saber, agrupats pel Prof. Castro y Calvo en tradicions orals, diàlegs, experiències pròpies i lectures; el fonament de l'educació; l'educació moral, base de l'educació dels prínceps; l'educació social, és a dir, els seus drets i els seus deures de cara a la societat; l'educació religiosa i científica, car, home profundament religiós, considerava que allò que ha d'assolir-se, fonamentalment, és la salvació de l'ànima, d'on la importància que donà a l'educació religiosa, a la qual la ciència profana havia d'anar íntimament unida; finalment, en el darrer apartat d'aquest capítol passa revista a l'educació militar tal com l'entenia l'autor del *Conde Lucanor* i hi aboca els propis coneixements militars, la seva condemna de la guerra i el seu concepte que no hi ha goig millor que el de morir en defensa de la Religió.

En la part tercera del llibre l'autor dona compte de l'evolució de les idees sobre l'educació de prínceps a l'Edat Moderna, bo i fent un útil enfilall d'autors que representen les dues direccions assenyalables en la doctrina de l'educació de prínceps en aquesta època: la política, el model de la qual és el *Príncep*, de Maquiavel, i la del príncep cristià, perfectament dibuixada en Saavedra Fajardo. El Sr. Castro creu que aquest darrer corrent no és més que la repetició del que tantes vegades va dir Don Juan Manuel al llarg de tota la seva obra, coneguda o no dels prosistes castellans posteriors.

Com a apèndix són reproduïdes les *Instituciones militares* de Vegeci, segons la traducció i edició de Jaime de Viana (Madrid 1764), d'un interès relatiu, puix que aquesta traducció no pogué ésser coneguda de cap manera per Don Juan Manuel.

En general, l'obra, no pas tota de primera mà ni, en alguns aspectes, rigorosament sistematitzada, representa una voluminosa aportació als estudis sobre Don Juan Manuel, i és una mostra de la reconeguda sensibilitat del Prof. Castro i de la seva predilecció per l'interessant escriptor medieval.

Jordi CARBONELL i de BALLESTER

Historias y leyendas. Estudios literarios, por ANGEL GONZÁLEZ PALENCIA. Madrid, Instituto Antonio de Nebrija (CSIC), 1942. 636 pàgs. + 3 làms.

Sota aquest títol el Prof. González Palencia ha reunit en un gruixut volum una sèrie d'estudis, sobre temes llegendaris els uns, i sobre escriptors castellans i les seves obres els altres. Entre els primers hi ha els referents a la llegenda de santa Llúcia, a la de Joan Garí i a les que l'autor anomena *La huella del león* (publicat abans en RFE, XIII (1926), 39-59), *Con la ilusión basta* (BRAH, C (1932), 766-779) i *El celoso engañado* («Homenaje a Menéndez Pidal», I, 417-423). Entre els segons n'hi ha un sobre l'obra poètica de fra Luis de León — *Fray Luis de León en la poesía castellana* («Miscelánea Conquense», I, 4-30) —, un